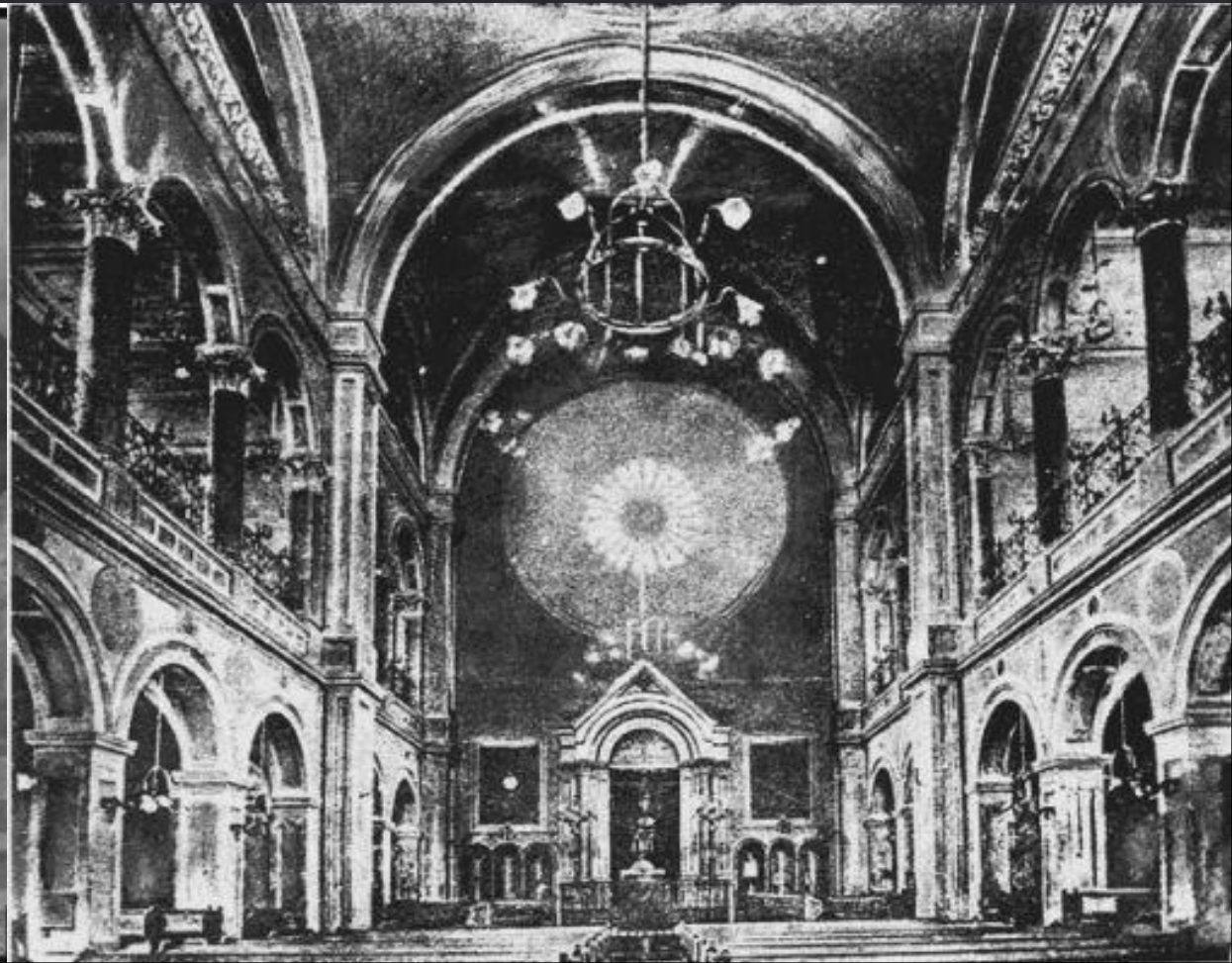

A ZSIDÓEMANCIPÁCIÓS TÖREKVÉSEK A 19. SZÁZADBAN

A MAGYAR TÉRSÉGBEN

I. A zsidók egyenjogúsításának kezdeti fázisai a felvilágosodás korában

Moses Mendelssohn
(1729–1786)

- ✓ Az európai országok erősödése a 17–18. század folyamán – pápai hatalom gyengülése – vallási egyenjogúsítás
- ✓ 18. század második felére a felvilágosodás eszmeisége az egész kontinenst áthatotta
- ✓ Moses Mendelssohn és a haskala alapjainak a lefektetése
- ✓ Szerepvállalás a zsidóintegráció folyamatában (héber nyelv merev kötelékeiből való kilábalás)
- ✓ Mendelssohn felvilágosult reformjavaslatai: világi és egyházi intézmények szétválasztása, zsidóság megkülönböztetését célzó eszközök eltörlése stb.

II. Helyzetük a 19. század első felében

- ✓ Mária Terézia uralma: a zsidók jogainak korlátozottsága
- ✓ II. József Magyarországon türelmi rendeletével javított helyzetükön, Erdélyben azonban ez csak elméletben maradt meg
- ✓ Az erdélyi zsidóság eloszlásának száma 1720–1830 között: 20 mezővárosban, és 170 faluban volt jelen
- ✓ Jelentősebb zsidó települések a korban: Margitta, Sámson, Bél, Szalonta, Belényes és Nagykároly
- ✓ 1810–11. évi országgyűlésen felvetődött a zsidóság letelepedésének joga
- ✓ 1840. évi rendelkezés: bárhol letelepedhetnek, szabadon kereskedhetnek, mesterségek szabad végzése

Gr. Széchenyi István
(1791–1860)

- ✓ Magyarországon, Gr. Széchenyi István és a zsidók „kompromisszuma”
- ✓ Zsidó vállalkozókkal való együttműködés – iparfejlesztés, urbanizáció stb.
- ✓ Reformkor nagyjainak részvétele az 1832–36. évi országgyűlésen
- ✓ Országos Rabbiképző Intézet
- ✓ A neológ irányzat korai fázisa
- ✓ Kazinczy elismerő szavai Mendelssohn tevékenysége iránt

III. Integrációs folyamatok az 1848–49-es forradalom viharában

Holländer Leó a honvédség élelmezési, ruházási és elhelyezési ügyeinek legfőbb vezetője volt, részt vett Komárom várának védelmében is.

„Függetlenségi harcunkban, 1848–49-ben zsidó honfitársaink is odaadóan részt vettek.”

(Klapka György)

- ✓ Szabadságharc során szolgáló zsidók, először nemzetőrként, majd honvédekként
- ✓ Magyarországi zsidókon kívül, az erdélyiek is aktívan szerepet vállaltak
- ✓ Közhonvédek: Heller Károly, Edler Jákob, Jákob Ábrahám, Izraeli Beni, Hermann József stb.
- ✓ 1848–49. évi országgyűlés rendelkezései
- ✓ 1849. július 28. a zsidótörvények kiadásának napja

(1) A zsidó ("mózesvallású") egyén, aki az országban született vagy törvényesen telepedett le, "mindazon politikai és polgári jogokkal bír", melyekkel "az ország bármely hitű lakosai bírnak".

(2) A törvényes letelepedés feltételeit a kormány külön fogja meghatározni.

(3) A törvény érvényesnek ismeri el a zsidók és keresztények közötti házasságot, "polgári következményekre nézve".

(4) A törvény legutolsó rendelkezése kimondja, hogy a zsidó gyülekezet vallási és világi vezetői üljenek össze, hogy "hitágazataikat nyilvánítsák", azaz döntsenek vallásuk alaptörvényeiről, és "reformálják", azaz "jövendő egyházi szerkezetökre nézve a kor kívánataival megegyező javításokat tegyenek", értsd: dolgozzanak ki olyan intézkedéseket, amelyek megreformálhatják a zsidó gyülekezet életét.

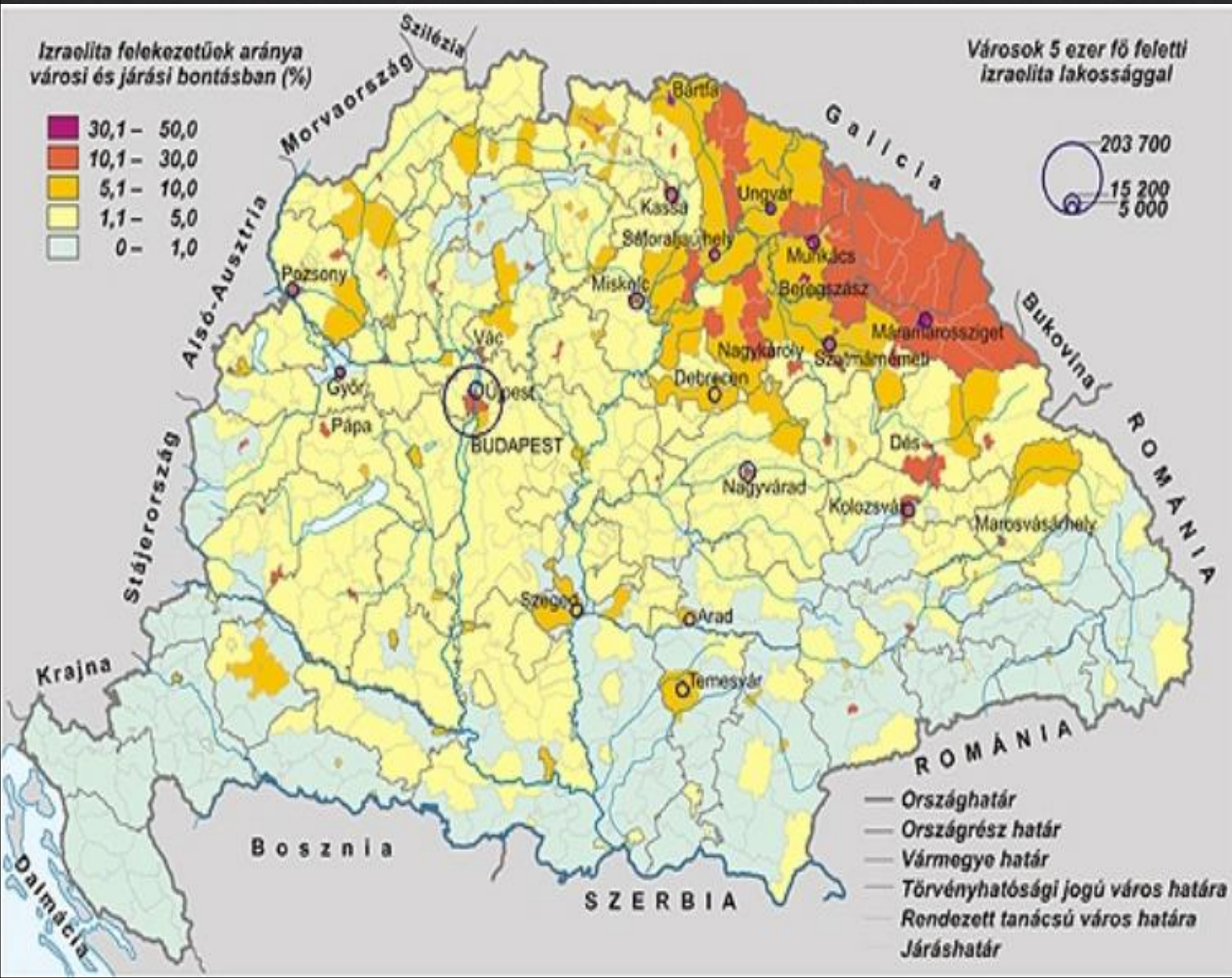
Végül, a törvényhozók kívánatosnak tartották, hogy a zsidók "alkalmas szabályok által (...) a kézi mesterségek és a földművelés gyakorlására vezéreltessenek."

A. forrás

(Moshe Carmilly-Weinberger: *A zsidóság története Erdélyben 1623–1944*)

Károlyi Frigyes orvosként szolgált a honvédségben, és a szabadságharc után is folytatta praxisát.

IV. Együttélés a dualizmus korában

- ✓ Neoabszolutizmus kedvezőtlen hatása az emancipációs folyamatra
- ✓ Az integrációs folyamat elindításának kezdete: XVII. tc. 1867 – Eötvös József
- ✓ A törvényben foglaltak egyaránt érvényesek Erdély és Magyarország zsidó közösségére

Eötvös József (1813–1871)

Magyarország vallás- és közoktatásügyi minisztere

B. forrás

az 1867. évi országgyűlés törvénybe emelte br. Eötvös József régóta hangoztatott eszméit (1867: XVII. tc.), s a törvény szerint: (1) "az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítatnak", s (2) "minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszünttetik." 1895. október 18-án pedig kihirdették a "recepációs" törvényt (1895: XLII. tc.) is, amely a zsidó (izraelita) vallást "törvényesen bevett vallásnak nyilvánítja", s ezzel kimondja, hogy a zsidók vallása egyenjogú az ország többi vallásával. Az 1840: xxix. tc., amely már engedélyezte zsidók

(Moshe Carmilly-Weinberger: *A zsidóság története Erdélyben 1623–1944*)

Óbudai neológ zsinagóga

- ✓ 1868. évi Izraelita Egyetemes Gyűlés – törvénycikk: zsidó hitközösségek magániskolákat, és óvodákat létesíthettek, neológ irányzat születése
- ✓ Haskala visszaköszönése a 19. század utolsó harmadában
- ✓ Neológ irányzat alapja: Löw Lipót rabbi fektette le
- ✓ Löw – 1848–49-es események
- ✓ Neológ irányzat intézményesülése
- ✓ Sajátosságai: magyar nyelvű prédikáció és a külsőségek mellőzése stb.

Pécsi neológ zsinagóga

Nagyváradi neológ zsinagóga

Szilágysomlyói neológ zsinagóga

Vámbéry Ármin (1832–1913)

Kohut Sándor (1842–1894)

Eisler Mátyás (1865–1930)

ÖSSZEGZÉS

- ✓ **Moses Mendelssohn aktív tevékenysége – emancipáció**
- ✓ Hatása a magyar térségben lefolyt egyenjogúsító tevékenységekre nézve
- ✓ **Dualizmus: zsidók egyenjogúsítása törvényes úton**
- ✓ Vallási megújulás
- ✓ **Izraelita lakosság hatása Magyarország és Erdély fejlesztésére**

FELADAT I. (Kahoot!)

<https://create.kahoot.it/share/a-zsidok-okori-tortenete/bbf1aeb-9a0f-45bc-8f11-05e672eb2a24>

FELADAT II.

- a.) Az **A. forrásból** kiindulva alkoss egy véleményt a zsidók integrációjára vonatkozóan, majd állításod támaszd alá a forrásból vett két információval.
- b.) A **B. forrást** felhasználva, határozd meg, milyen következménnyel járt az 1895. évi „recepációs” törvény a zsidókra nézve.
- c.) Érvelj egy megfelelő történelmi ténnyel azon kijelentés mellett, miszerint a zsidók 1867. évi törvényes emancipálása pozitívan hatott a magyar térség iparosodására.